

І.В. Головка

ДОСЛІДЖЕННЯ В СЕРЕДНІЙ ТЕЧІЇ р. УДАЙ (МАТЕРІАЛИ ДО АРХЕОЛОГІЧНОЇ КАРТИ ПИРЯТИНСЬКОГО р-ну)

The paper presents a summary of the research in the middle flow of the Uday River (Sula's basin) in Pyryatyn Region of Poltava Oblast in 2009. Eight sites not known before of various periods have been discovered. The great success was the discovery and description of the hill-fort of Scythian time near Kaplyntsi village and of an archaeological site of the Late Bronze Age near Pyryatyn.

У польовому сезоні (травень—листопад) 2009 р. Пирятинський загін Полтавської експедиції ДП НДЦ ОАСУ ІА НАН України продовжив пошукові роботи в середній течії р. Удай (басейн р. Сула) на території Пирятинського р-ну Полтавської обл. Вони провадилися з метою збору відомостей для підготовки археологічної частини тому «Звід пам'яток історії та культури України» та експертизи земельних ділянок. Всього обстежено, описано й картографовано вісім нових пам'яток (рис. 1): два поселення епохи бронзи, чотири скіфського часу і два доби Великого переселення народів.

Першотравневе, Сасинівська сільрада (правий берег р. Перевід — права притока р. Удай). Поселення фінального етапу бронзового віку та пізньосередньовічного часу на північно-східній околиці села, поблизу молочно-тваринницької ферми. Займає схил другої надзаплавної тераси р. Перевід. З півдня обмежене дорогою та садом, з півночі — заболоченою заплавою річки. Площа близько 2 га.

На зораній поверхні знайдено фрагменти типового для бондарихинської культури «потинькованого» ліпного посуду (рис. 2, 1; 2, 4) та фрагменти кераміки XVII—XVIII ст.

М. Пирятин (правий берег р. Удай). Поселення фінального етапу бронзового віку за 0,5 км на південь від о. Масальський, на підвищенні в заплаві р. Удай. З південного заходу на північний схід його перетинає автошлях Київ—Суми. Площа близько 5 га. Задержоване. Використовується під пасовище.

Закладений у північній частині підвищення шурф (2 × 1 м) дав таку стратиграфію: до 0,25 м — гумусований горизонт темно-бурого кольору; 0,25—0,5 м — культурний шар сірувато-коричневого кольору, насичений фрагментами ліпного посуду та кісток тварин; 0,5—0,7 м — прошарок темно-сірого кольору; від 0,7 м — зелено-сірий глей (материк).

Керамічний матеріал представлено фрагментами глиняної обмазки, вінець та стінок ліпних горщиків (рис. 2, 3, 5). Весь посуд темно-сірого кольору. Особливий інтерес викликає фрагмент круглобокого горщика з діаметром горла 23 см, прикрашеного скісними насічками по вінцях та плічках і рядком квадратних ямок між ними (рис. 2, 3). Типологічно кераміка відповідає посуду т. зв. студеноцької (синкретичної мар'янівсько-маклашеєвської) групи пам'яток, що датуються XII—X ст. до н. е.

С. Білоцерківці, (правий берег р. Многа — права притока р. Удай). Селище раннього залізного віку на північний захід від села та за 0,4 км на південний захід від хут. Мудрий (Дашенківська сільрада Варвинського р-ну Чернігівської обл.), на мисі, утвореному річкою Многа та її безіменною правою притокою. Площа близько 6 га. Його виявлено під час проведення експертизи земельної ділянки, запланованої під глиняний кар'єр Полтавській службі автомобільних доріг. На поверхні знайдено фрагменти глиняної обмазки та ліпного посуду скіфського часу (VI—V ст. до н. е.).

С. Високе, Пирятинська міськрада (лівий берег р. Удай). Селище раннього залізного віку за 1,5 км на південь від південної околиці села в уроч. Бурчак. На півночі обмежене ґрунтовою дорогою, що веде з села до заповідного лісового уроч. Куквин, на півдні, заході та сході — заплавою річки. Площа близько 1 га. На поверхні

ні зібрано фрагменти ліпного посуду VI—IV ст. до н. е. та сферичної форми пряслице.

С. Каплинці (лівий берег р. Удай). Городище раннього залізного віку за 1 км на захід від північної околиці села в уроч. Гай, на піщаному мисі лівого берега річки, у лісі. Розмір близько 4,3 га, в плані трапецієподібної форми. Вали простежуються з трьох сторін. Західна (неукріплена) та найгірш укріплена північна сторона городища звернені до річки. Висота південних валів 1,5—2,5 м, східних — 1,0—1,5 м, північних — 0,5—2,0 м, ширина 5—30 м. Рову не помітно. З усіх сторін у валі є проходи: у південному два, у східному та північному по одному. Ширина південних проходів 24 м та 7 м, східного — 40 м, північного — 50 м. Східний прохід поділено надвоє допоміжним насипом з західного боку, протяжність якого з півночі на південь становить 80 м, ширина близько 10 м, висота 0,5—1,0 м. До внутрішньої сторони південного валу добудовано курган заввишки 1,5 м, діаметр близько 18 м (рис. 1, I). Поряд з городищем знайдено фрагменти ліпного посуду V ст. до н. е.

С. Кроти, Давидівська сільрада (правий берег р. Удай). Селище раннього залізного віку на південній околиці села. Видовжене з півночі на південь уздовж заплави. З заходу обмежене польовою дорогою Кроти—Гурбинці. Розміри 800 × 60 м. Підйомний матеріал: фрагмент зернотерки та фрагменти ліпного посуду V—IV ст. до н. е. У південній частині селища виявлено скупчення фрагментів людських кісток, деякі з них кальциновані.

С. Усівка, Каплинцівська сільрада (лівий берег р. Удай). Поселення черняхівської культури та пізнього середньовіччя за 0,3 км на південь від села, праворуч від дороги Харківці—Усівка, в уроч. Хрести. На сході обмежене заплавою р. Кушнарівка (сучасні гідроніми — Гребля, Течія), лівої притоки р. Удай. Розміри 120 × 60 м. На зораній поверхні знайдено фрагменти гончарного посуду черняхівської культури (IV ст.) та кераміки XVII—XVIII ст. 1967 р. під час спорудження автошляху Харківці—Усівка у верхній частині поселення виявлено могильник черняхівської культури. Але його не досліджували.

Поселення черняхівської культури за 1,3 км на північ від села, ліворуч від польової дороги Усівка—Антонівка (Прилуцький р-н Чернігівської обл.). На заході обмежене заплавою

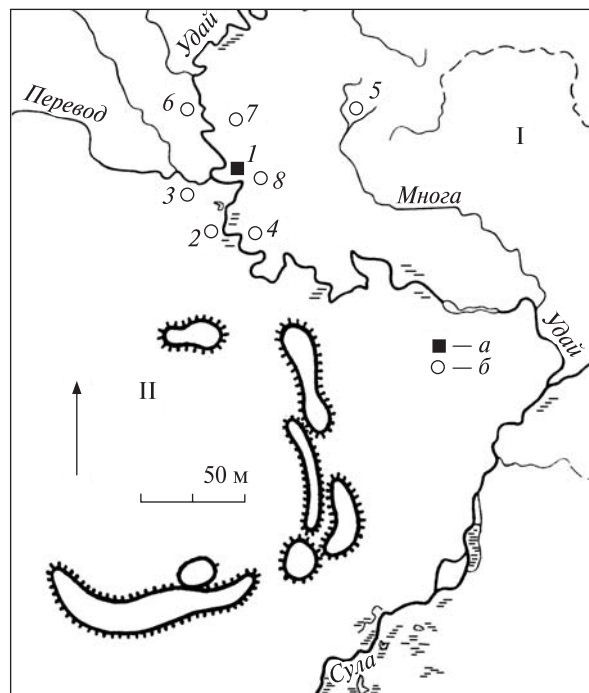

Рис. 1. Карта-схема розташування нововиявлених пам'яток: 1 — Каплинці, 2 — Пирятин, 3 — Першотравневе, 4 — Високе, 5 — Білоцерківці, 6 — Кроти, 7—8 — Усівка; а — городище, б — селище, I — план городища біля с. Каплинців

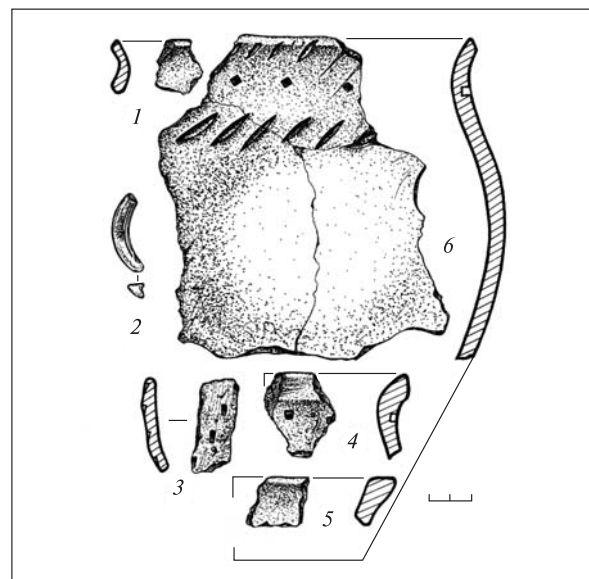

Рис. 2. Знахідки з поселень фінального етапу бронзового віку: 1, 4 — Першотравневе, 2, 3, 5 — Пирятин; 1, 3—6 — кераміка, 2 — кістка

р. Удай, на сході — ярмом. Площа близько 2 га. На забур'яненій поверхні знайдено фрагменти гончарного посуду черняхівської культури (IV ст.).